

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

І. В. Таможська

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Методичні рекомендації
до проведення семінарських і практичних занять, організації самостійної
роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

Харків – 2024

УДК 159:9

Т 17

Рецензенти:

О. М. Кін – д. пед. н., проф., професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

В. В. Курільченко – канд. пед. н., в. о. директора Центру доуніверситетської освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 12 від 24 жовтня 2024 року)*

Таможська І. В.

Т 17

Історія педагогіки : методичні рекомендації до проведення семінарських і практичних занять, організації самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. – 48 с.

Методичні рекомендації до навчального модуля «Історія педагогіки» як складника інтегрованого навчального курсу «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» містять навчальні й дидактичні матеріали для проведення семінарських і практичних занять, організації самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

УДК 159:9

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2024

© Таможська І. В., 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Опис навчальної дисципліни	4
Тематичний план викладання навчального модуля «Історія педагогіки»	5
Структура навчального модуля «Історія педагогіки»	10
Теми семінарських занять та самостійної роботи аспірантів	11
Тема 1. Зародження педагогічної теорії в Україні	11
Тема 2. Розвиток педагогічної думки в епоху культурного Відродження України (XVI – XVIII ст.)	13
Тема 3. Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XX ст.	17
Тема 4. Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України	28
Тема 5. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.	33
Тема 6. Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII – XIX ст.	39
Тема 7. Реформаторська педагогіка зарубіжних країн (кінець XIX – XX ст.)	43

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Історія педагогіки та педагогічна компаративістика» є вибіркоvim освітнім компонентом програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки. Представлений навчальний модуль «Історія педагогіки» є складовою цього інтегрованого навчального курсу.

Опис навчальної дисципліни

Мета викладання модуля «Історія педагогіки» – ознайомлення майбутніх педагогів-дослідників з особливостями становлення і розвитку української / зарубіжної школи, освіти та педагогічної думки, зважаючи на історичну ретроспективу цього процесу; формування історико-педагогічного мислення для критичного осмислення педагогічної спадщини.

Основні завдання вивчення модуля: формування в педагогів-дослідників цілісної системи поглядів щодо здобутків історії педагогічної думки, національної освіти як основи розвитку особистості, суспільства, нації та держави; ознайомлення з найбільш відомими персоналіями освіти та їхнім внеском у розвиток української / зарубіжної педагогічної теорії; збагачення наявного фахового вокабуляру основними категоріями та поняттями історії педагогіки.

Модуль «Історія педагогіки» забезпечує набуття здобувачами освіти таких компетентностей:

ЗК 1. Здатність до узагальнень, аналізу й синтезу, абстрактного та критичного мислення для розуміння досліджуваних педагогічних явищ і процесів, установлення між ними причинно-наслідкових зв'язків.

ЗК 2. Здатність розуміти національні, європейські й загальносвітові

ціннісні пріоритети освіти, вимоги до її реалізації в сучасному глобалізованому світі.

ФК 1. Здатність до опанування педагогічної термінології, оволодіння системними знаннями в галузі філософії освіти, методології, педагогіки / освіти, зокрема про сучасні тенденції розвитку освіти, інноваційні освітні методики й технології, основні педагогічні теорії та концепції, методологію педагогічного дослідження.

ФК 4. Здатність на основі вивчення історії педагогіки й порівняльної педагогіки виявляти актуальні для сьогодення теоретичні та практичні напрацювання вітчизняних та зарубіжних учених у галузі освіти, виокремлювати перспективні напрями творчого використання цього доробку у вітчизняній системі освіти.

ФК 6. Здатність педагогічно обґрунтовано здійснювати освітній процес у вищій школі, обирати й упроваджувати оптимальні для конкретної освітньої ситуації традиційні та інноваційні освітні методики, технології, методи й форми навчання з метою формування освітньої, педагогічної та наукової компетентностей здобувачів, активізації професійно-особистісного розвитку кожного з них.

ФК 8. Здатність дотримуватися в навчальній / фаховій діяльності норм професійної етики та орієнтуватися на національні / загальнолюдські цінності.

Тематичний план викладання навчального модуля «Історія педагогіки»

Тема 1. Зародження педагогічної теорії в Україні.

Історія педагогіки як наука. Виховання й навчання в первісних та родових племенах на території України. Виховання, освіта та педагогічна думка в Україні часів Київської Русі: виховання в прадавніх слов'ян, зародження писемності;

провідні причини та головні ініціатори розвитку освіти; типи шкіл, зміст і методи навчання в них. Пам'ятки педагогічної думки Київської Русі. Стан освіти в період розпаду Київської Русі й культурного занепаду.

Тема 2. Розвиток педагогічної думки в епоху культурного Відродження України (XVI – XVIII ст.).

Історичні передумови українського Відродження. Загальна характеристика розвитку шкільництва. Особливості організації / діяльності братських шкіл, їх роль у формуванні національної самосвідомості та культури. Перші вищі заклади освіти (Києво-Могилянська академія, Острозька академія). Українські колегіуми. Козацька педагогіка. Особливості розвитку освіти Лівобережної та Правобережної України в другій половині XVII – першій половині XVIII ст. Педагогічна думка епохи Відродження. Педагогічні погляди освітніх та громадських діячів XVI – XVIII ст. (І. Федорова, Г. Смотрицького, М. Смотрицького, І. Вишенського, І. Борецького, С. Полоцького, П. Поповича-Гученського, Д. Туптала, К. Острозького, П. Могили).

Тема 3. Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XX ст.

Освіта в Україні другої половини XVIII – початку XIX ст. Перший український університет (1804; Харків). Педагогічна концепція Г. Сковороди. «Сродність праці» людини як основа її щастя. Просвітницька діяльність Кирило-Мефодіївського товариства (1845). Громадсько-політичний рух 50–60 років XIX ст. та його вплив на розвиток школи й освіти.

Характеристика системи освіти України наприкінці XIX – на початку XX ст. Діяльність організації «Просвіта» (1898; Львів). Київський університет (1834). Навчальні заклади підвищеного типу. Учительські семінарії. Харківська жіноча недільна школа (1878). Фребелівський дворічний педагогічний інститут

(1907–1920). Україномовне періодичне педагогічне видання «Світло» (1910–1914; Київ).

Освіта на західноукраїнських землях. Відкриття кафедри української мови (1851) та української історії (1898) у Львівському університеті з ініціативи М. Грушевського. М. Шашкевич (1811–1843) – борець за відродження української мови. Г. Врецьона (1839–1901) – педагог, освітній діяч, редактор та видавець «Шкільного часопису». Ю. Федькович (1834–1888) – організатор системи освіти на Буковині, прихильник нової дидактики. А. Волошин (1874–1946) – громадсько-політичний діяч Закарпаття, директор Ужгородської учительської семінарії, редактор та видавець української газети «Наука».

Розвиток педагогічної думки в другій половині XVIII – першій половині XIX ст.: Г. Сковорода (1722–1794), І. Котляревський (1769–1838), Т. Шевченко (1814–1861), П. Куліш (1819–1897). Культурно-освітня діяльність членів гуртка «Руська трійця» (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький), О. Духновича (1803–1865). Педагогічна система К. Ушинського.

Розвиток педагогічної думки в другій половині XIX – на початку XX ст.: М. Пирогов (1810–1881), М. Корф (1834–1883), Х. Алчевська (1841–1920), Ю. Федькович (1834–1888), Б. Грінченко (1863–1910), М. Коцюбинський (1864–1913), С. Васильченко (Панасенко) (1879–1932), І. Франко (1856–1916), Леся Українка (Л. Косач-Квітка) (1871–1913), Т. Лубенець (1855–1936).

Освіта в Україні в XX ст. Педагогічні погляди / спадщина / діяльність П. Блонського, А. Макаренка, Г. Ващенка, В. Сухомлинського.

Тема 4. Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України.

Утвердження демократичних державно-громадських засад освіти й виховання. Структура системи освіти. Мета, завдання, зміст, тенденції розвитку. Напрями модернізації системи освіти на сучасному етапі розвитку українського

суспільства. Утвердження шляхів та засобів національного виховання дітей та молоді. Нормативні документи в галузі освіти.

Тема 5. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.

Школа та педагогічна думка за часів Античності. Порівняльна характеристика систем освіти Спарти та Афін. Виховання, освіта й педагогічна думка в Давньому Римі. Педагогічна діяльність та наукові ідеї Сократа, Платона, Арістотеля, Цицерона, Квінтіліана.

Освітньо-виховна практика та педагогічна думка в епоху європейського Середньовіччя. Загальна характеристика епохи Середньовіччя. Типи виховних систем (церковна, лицарська, бюргерська, стихійна), шкіл у середні віки. Становий характер освіти жінок. Європейські університети: історія становлення, зміст освіти, особливості управління та діяльності. Педагогічна думка Середньовіччя. Учені-схоласти (Ф. Аквінський, П. Абеляр). Схоластика, її вплив на зміст та методику навчання.

Загальна характеристика, умови виникнення епохи Відродження (XIV–XVI ст.). Основні ознаки педагогіки епохи гуманізму. Школа й педагогічна думка епохи Відродження. Теорія й практика педагогів-гуманістів (Вітторіно да Фельтре, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, М. Монтень, Т. Мор, Т. Кампанелла, В. Фельтре).

Розвиток освіти в епоху Реформації. Єзуїтські школи та колегіуми. Педагогічна думка епохи Реформації. Теоретики, практики педагогіки: М. Лютер, Ф. Меланхтон, Й. Штурм. Гуманізм педагогічної системи Я. А. Коменського (1592–1670).

Тема 6. Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII – XIX ст.

Англійська педагогіка XVII ст. Педагогічна концепція Джона Локка (1632–1704). Французьке просвітництво XVIII ст.: Клод-Адріан Гельвецій (1715–1771),

Дені Дідро (1713–1784). Ідея вільного виховання, вікова періодизація Жан-Жака Руссо.

Проблеми народної освіти в період французької революції кінця XVIII ст. Народна освіта в країнах Західної Європи XVII – XVIII ст. Белл-Ланкастерська система навчання.

Вплив ідей класичної німецької (І. Кант, Ф. Гегель) та англійської (Г. Спенсер, Т. Гекслі) філософії на розвиток педагогіки XIX ст. Й. Песталоцці – основоположник теорії та методики початкового навчання рідної мови, арифметики, елементарної геометрії, географії. Розвиток філантропізму та неогуманізму в Німеччині. Педагогічна концепція природовідповідної та культуровідповідної освіти А. Дістервега. Педагогічна теорія Й. Ф. Гербарта. Педагогічне вчення Ф. Фрйбеля.

Тема 7. Реформаторська педагогіка зарубіжних країн (наприкінці XIX – XX ст.).

Нові тенденції в педагогічній теорії та практиці зарубіжних країн. Модернізація та модифікація традиційної школи. Гуманістичні засади освіти й виховання. Характеристика основних наукових напрямів у зарубіжній реформаторській педагогіці (теорія «громадського виховання» і «трудової школи», теорія «вільного» виховання, експериментальна педагогіка, педагогіка особистості, теорія «нового» виховання і «нових» шкіл, вальдорфська педагогіка). Прагматична педагогіка Дж. Дьюї. Рух нового виховання (М. Монтессорі, С. Френе). Ідея цілісного виховання Р. Штейнера.

Структура навчального модуля «Історія педагогіки»

Назви тем	Кількість годин											
	Усьо- го	денна форма					Усьо- го	заочна форма				
		у тому числі						у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Зародження педагогічної теорії в Україні	10	2	2			6	12	2				10
Тема 2. Розвиток педагогічної думки в епоху культурного Відродження України (XVI – XVIII ст.)	10	2	2			6	12	2				10
Тема 3. Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XX ст.	10	2	2			6	10					10
Тема 4. Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України	10	2	2			6	10					10
Тема 5. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.	10	2	2			6	10					10
Тема 6. Шкільництво та педагогічна думка в Європі XVII – XIX ст.	10	2	2			6	10					10
Тема 7. Реформаторська педагогіка зарубіжних країн (наприкінці XIX – XX ст.)	10	2	2			6	10					10
Разом за модулем	70	14	14			42	74	4				70

Теми семінарських занять та самостійної роботи аспірантів

Тема 1. Зародження педагогічної теорії в Україні

Питання для обговорення

1. Історія педагогіки як наука.
2. Виховання й навчання в первісних та родових племенах на території України.
3. Виховання, освіта та педагогічна думка в Україні часів Київської Русі.
4. Пам'ятки педагогічної думки Київської Русі.
5. Стан освіти в період розпаду Київської Русі й культурного занепаду.

Завдання для самостійної роботи

1. Запишіть ключові слова та словосполучення, які допоможуть розкрити зміст понять «історія педагогіки» та «загальна педагогіка». Які з них є спільними для цих педагогічних категорій? Чому?
2. Чому відбувається збільшення / ускладнення / диференціація предметного поля історії педагогіки?
3. Назвіть різні класифікації історико-педагогічного знання.
4. Чи погоджуєтесь Ви з думкою професора Національного університету «Львівська політехніка» Вірою Олександрівною Вихрущ, що предмет історико-педагогічного дослідження є рефлексивним простором проблем сучасної освіти? Аргументуйте свою думку.
5. Охарактеризуйте освітньо-виховний процес епохи палеоліту / трипільської культури.
6. Охарактеризуйте типи шкіл Київської Русі за алгоритмом: *загальноприйнята назва школи → час і місце виникнення школи, її фундатор → мета й завдання → зміст і форми освітньо-виховної системи.*
7. Назвіть пам'ятки педагогічної думки Київської Русі та охарактеризуйте їх. У чому полягає їхня виховна цінність?

8. Назвіть причину розпаду / політично-економічного занепаду Київської Русі. Чи мало це вплив на розвиток освіти?

9. Розкрийте основні питання, висвітлені в пам'ятках педагогічної думки Київської Русі.

Рекомендована література

1. Бойчук П. М., Марчук С. С. Організація шкільної освіти Давньої Русі в історико-педагогічному та етнографічному ракурсах. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 4. С. 156–164. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.4.23>.

2. Вихрущ В. О. Предмет історико-педагогічного дослідження як рефлексивний простір проблем сучасної освіти. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (28 травня 2020 року, м. Київ). Київ; Біла Церква: Авторитет, 2020. С. 83–85. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2020-83-85>.

3. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посібн. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.

4. Завгородня Т. К., Прокопів Л. М., Стражнікова І. В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібн. Івано-Франківськ, 2014. 160 с.

5. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки: навч. посібн. для студентів ЗВО. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.

6. Човрій С. Ю. Історія педагогіки. Історія вітчизняної педагогіки: методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» денної та заочної форм навчання. Мукачево: МДУ, 2022. 70 с.

Тема 2. Розвиток педагогічної думки в епоху культурного Відродження України (XVI – XVIII ст.)

Питання для обговорення

1. Історичні передумови Українського Відродження.
2. Загальна характеристика розвитку шкільництва.
3. Братські школи.
4. Вищі заклади освіти.
5. Українські колегіуми.
6. Козацька педагогіка.
7. Особливості освіти Лівобережної, Правобережної та Західної України другої половини XVII – XVIII ст.
8. Педагогічні погляди освітніх та громадських діячів XVI – XVIII ст.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте історичні передумови Українського Відродження.
2. Охарактеризуйте, яким був розвиток національного шкільництва.
3. У чому полягала просвітницька / меценатська діяльність, пов'язана з розвитком національного шкільництва, українських жінок періоду XVII – VIII ст.?
4. Яка роль мандрівних дяків у розвитку національної освітньої галузі та культури в період XVII – VIII ст.?
5. Чому «школи мандрівних дяків» називають «народними школами грамотності»?
6. Як організовано освітній процес в Острозькій слов'яно-греко-латинській академії та Києво-Могилянській академії?
7. Визначте особливості організації та діяльності братських шкіл.
8. Яка роль братських шкіл у формуванні національної самосвідомості та культури українців?
9. Яких традицій дотримувалися в Києво-Могилянській / Острозькій

слов'яно-греко-латинській академії?

10. У чому полягала просвітницька діяльність першого ректора Острозької слов'яно-греко-латинської академії?

11. Визначте напрями діяльності відомих науковців Острозької слов'яно-греко-латинської академії.

12. Що є спільним та відмінним в організації освітнього процесу українських колегіумів?

13. Якою була структура освіти колегіумів?

14. У яких українських освітніх закладах послуговувалися поняттями «дидакал» та «спудей»? Кого називали дидакалами, спудеями?

15. Назвіть освітній заклад, у статуті якого вперше сформульовано завдання школи, визначено функціональні обов'язки ректора, учителів, учнів та батьків.

16. Охарактеризуйте ступені козацької системи виховання.

17. Як представники козацької еліти сприяли розвитку освіти?

18. Назвіть чинники, які в XVII – XVIII ст. мали вплив на розвиток освіти Лівобережної / Правобережної та Західної України.

19. Чи спостерігаються відмінності в освітніх трансформаційних процесах Правобережної та Лівобережної України? Назвіть їх.

20. Чому протягом XVIII ст. відбувався стрімкий процес занепаду національного шкільництва Лівобережної України?

21. Якими були педагогічні погляди українських освітніх та громадських діячів XVI – XVIII ст.?

22. Хто був засновником книгодрукування в Україні? Розкажіть про нього.

23. Чи виправдано науковці називають Петра Поповича-Гучевського попередником Івана Котляревського? Аргументуйте свою думку, зважаючи на мовний стиль і віршову форму поетичних творів письменників, цілісність образу

висловлювань їхніх думок.

24. Назвіть основні завдання літератури, визначені Г. Смотрицьким.

25. Запишіть 10-15 тверджень-характеристик, пов'язаних з освітньою та громадською діяльністю «представників національної культури української нації» періоду XVI – XVIII ст.

26. Складіть у письмовій формі анотацію до книг / підручників / наукових праць (2-3), написаних українськими освітніми та громадськими діячами XVI – XVIII ст., зазначивши такі її складові елементи: 1) прізвище та ініціали автора; 2) назва; 3) перелік основних питань, які розглядаються; 4) призначення / цінність.

27. Створіть структуровану таблицю «Освітній процес українських колегіумів».

Рекомендована література

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник. Київ: Либідь, 2006. 424 с.

2. Білоус П. Іван Вишенський: проблеми символічної біографії. *Волинська філологічна: текст і контекст*. 2015. Вип. 19. С. 12–30.

3. Бугрій В. Становлення системи освіти на Слобідській Україні в XVII–XVIII столітті. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2016. Вип. 47. С. 225–230. DOI: <https://doi.org/10.31812/educdim.v47i0.2462>

4. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посібн. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.

5. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; головн. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

6. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки: навч. посібн. для студентів ЗВО. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 364 с.

7. Коберинко Т. Морально-етичне вчення Дмитра Туптала в контексті української духовної традиції. *Слово*. 2011. № 3 (47). С. 51–54.

8. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти: наук.-метод. зб. / Укладачі: В. Берека, І. Гіджеліцький, Н. Орловська. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2018. 472 с.
9. Левківський М. В. Історія педагогіки: підручник. Київ: ЦУЛ, 2003. 360 с.
10. Жуковський А. І. Лівобережна Україна // Енциклопедія Сучасної України / Редколегія: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55409>
11. Львівський університет: історія закладу. URL: <https://lnu.edu.ua/about/university-today-and-tomorrow/history/>
12. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посібн. Київ: Знання, 2003. 450 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5816>
13. Маслій О., Мужик Р. Постать Мелетія Смотрицького в контексті Берестейського порозуміння. *Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія*. 2022. Вип. 17. С. 199–208. DOI: <https://doi.org/10.52761/2522-1558.2022.17.15>
14. Немазенко С. Є. Єлисаветградська медико-хірургічна школа та Єфрем Йосипович Мухін (до 225-річчя відкриття школи). *Торакальна хірургія: збірник наукових праць*. Кіровоград, 2011. Вип. 2. С. 10–16.
15. Нікольченко Ю. М., Деліман В. В. Острозький колегіум у дискурсі Української культури нового часу. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Філософія, культурологія, соціологія»*. 2023. Вип. 25. С. 67–78.
16. Нога Г. Бароковий текст Петра Поповича-Гученського між традицією і креативністю автора. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта*. 2022. Вип. XIV. С. 251–257. URL: <http://ohiienko.kpnu.edu.ua/article/view/248063>

17. Овод Ю. В. Козацька педагогіка про формування інтелекту, тіловиховання та духовності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород: Говерла, 2014. Вип. 31. С. 115–117.

18. Павлусів Н. М. Гарасим Смотрицький і Острозька Біблія: феномен інтелектуального лідерства в Українському Відродженні. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2022. Т. 14. Вип. 2. С. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.15421/352218>

19. Сірополко С. Історія освіти в Україні: монографія. Київ: Наукова думка, 2001. 911 с.

20. Соломаха І. Г. Освіта у контексті суспільно-політичного розвитку України XVIII ст. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія «Педагогічні науки»*. Чернігів: НУЧК, 2023. Вип. 23 (179). С. 105–113. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/9535>

21. Черненко О. В. Історичні аспекти управління якістю освіти в Україні. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. Вип. 213. С. 383–390. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-383-390>.

22. Човрій С. Ю. Історія педагогіки. Історія вітчизняної педагогіки: методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» денної та заочної форм навчання. Мукачєво: МДУ, 2022. 70 с.

Тема 3. Українська освіта й педагогіка другої половини XVIII – наприкінці XX ст.

Питання для обговорення

1. Освіта в Україні другої половини XVIII – початку XIX ст.
2. Перший український університет.

3. Просвітницька діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.
4. Громадсько-політичний рух 50–60 років XIX ст. та його вплив на розвиток школи й освіти.
5. Характеристика системи освіти України наприкінці XIX – на початку XX ст.
6. Діяльність організації «Просвіта» (1868).
7. Київський університет (1834).
8. Навчальні заклади підвищеного типу.
9. Україномовне періодичне педагогічне видання «Світло».
10. Освіта на західноукраїнських землях.
11. Розвиток педагогічної думки в другій половині XVIII – наприкінці XIX ст.

Завдання для самостійної роботи

1. Які особливості української освітньої системи другої половини XVIII – початку XIX ст.?
2. Охарактеризуйте діяльність учених (викладачів, здобувачів освіти) Харківського університету, які стали лауреатами Нобелівської премії.
3. Назвіть учених (викладачів, здобувачів освіти), які були членами Нобелівського комітету, номінувалися на премію.
4. Які просвітницькі ідеї викладені в статуті Кирило-Мефодіївського товариства?
5. Який вплив (позитивний, негативний) мав громадсько-політичний рух 50–60 років XIX ст. на розвиток українського шкільництва та освіти? У чому це виявлялося?
6. Охарактеризуйте систему освіти України, яка склалася наприкінці XIX – на початку XX ст.?
7. Які напрями та мета діяльності Закарпатського крайового культурно-освітнього товариства «Просвіта»?

8. Охарактеризуйте діяльність приват-доцентів Київського університету другої половини ХІХ – початку ХХ ст.
9. Які заклади підвищеного типу функціонували в Україні?
10. Які особливості організації освітнього процесу Фребелівського педагогічного інституту? Охарактеризуйте діяльність С. Русової в цьому освітньому закладі.
11. У чому полягали обов'язки директорів учительських семінарій? Якими нормативними документами послуговувалися в роботі учительських семінарій?
12. Які особливості галицької освіти другої половини ХІХ – початку ХХ ст.?
13. Чим відрізнялися грожанська, виділова та утравістична школи?
14. Назвіть автора першого українського підручника з педагогіки. Як структуровано книгу? Чи схоже впорядкування цього підручника із сучасним?
15. Як Ви розумієте зміст поняття «народна педагогіка»? Як тлумачить його О. Духнович? Чи зазнав істотних змістовних змін цей термін? Із чим це пов'язано?
16. Одним із чинників щастя Г. Сковорода вважав «сродну працю», яку обирає людина. Чи погоджуєтеся Ви з таким твердженням? Ваше розуміння ідеї «сродної праці» Г. Сковороди для людського щастя.
17. Поясніть значення терміна «педагогічна філософія». Якою була педагогічна філософія Г. Сковороди?
18. Г. Сковороду називають «українським Сократом». Чому?
19. Філософсько-літературні твори Г. Сковороди є джерелом мудрості. Його сучасники й нащадки черпають із них щире слово й мудру пораду. Які це поради?
20. Охарактеризуйте напрями діяльності «Руської трійці».

21. У яких творах Леся Українка гостро критикувала тих осіб, які перешкоджали розвитку народної освіти, «правильному навчанню й вихованню молоді»? Наведіть рядки з її творів, що підтверджують цю думку. Чи є доречним поняття «правильне навчання та виховання» у контексті сучасних українських реалій? Обґрунтуйте свою думку.

22. Назвіть авторські педагогічні новації, запроваджені М. Корфом у навчальний процес.

23. Які питання висвітлювалися на вчительських з'їздах, організованих М. Корфом?

24. М. Корфа називають послідовником педагогічних поглядів К. Ушинського. Обґрунтуйте це твердження.

25. Яку роботу, на думку Т. Лубенця, необхідно здійснювати викладачу для того, щоб забезпечити наступність дошкільної та початкової освіти?

26. Назвіть напрями діяльності М. Пирогова на посаді попечителя Київського навчального округу.

27. Х. Алчевська запровадила в Харківській жіночій недільній школі педагогічні щоденник. Яка мета такої новації?

28. Педагогічні ідеї Ю. Федьковича вважають «неоціненною скарбницею» для сучасного українського шкільництва. Чому?

29. Яким чином І. Франко реалізовував свої менторські інтенції?

30. У яких художніх творах І. Франко зобразив педагогів і порушив проблеми, пов'язані з освітою? Яким постає викладач у творчому доробку І. Франка?

31. У чому полягала Франківська концепція підручника з української літератури?

32. Якими були ідеї антропоцентризму в педагогічних поглядах К. Ушинського?

33. Які вимоги до виховного процесу визначив К. Ушинський?

34. К. Ушинський уважав, що народність – основоположний принцип педагога. Чому? Наведіть Ваше розуміння поняття «народність» у контексті сучасних українських реалій.

35. К. Ушинський транслиував думку, що гуманізм – професійно зумовлена якість педагога. Чи Ви погоджуєтеся з нею? Обґрунтуйте свою відповідь.

36. Доведіть актуальність педагогічних ідей К. Ушинського та Г. Сковороди для сучасної національної школи.

37. Хто вперше запропонував таку новацію, як педагогічна практика для семінаристів? Назвіть особливості її проведення. За яких умов семінаристам присвоювали звання народного вчителя?

38. Охарактеризуйте громадську й педагогічну діяльність Г. Ващенка в Німеччині.

39. З якою метою у Львові видавали журнал «Шкільний часопис»? Назвіть тематику цього періодичного видання.

40. Яким методам переконання віддавав перевагу у своїй професійній діяльності В. Сухомлинський?

41. Який внесок В. Сухомлинського в розвиток методики виховання?

42. У яких наукових статтях С. Русової, опублікованих в українському педагогічному журналі «Світло» за 1910–1914 роки, акцентовано увагу на необхідності формування національної самосвідомості? Запишіть їх анотований список.

43. Ознайомтеся зі змістом дисертаційного дослідження «Теоретичні і методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів в університетах України (друга половина ХІХ – початок ХХ століття)» [38], наукової статті «Розширення змісту й напрямів підготовки науково-педагогічних кадрів у контексті чинних університетських реформ (1863–1883 рр.)» [36], монографії «Розвиток системи приват-доцентури в університетах Придніпровської України

(1863–1917 рр.)» [37] та заповніть таблицю «Підготовка науково-педагогічних кадрів в закладах вищої освіти України в другій половині XVIII ст.» (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Підготовка науково-педагогічних кадрів в закладах вищої освіти України в другій половині XVIII ст.

ЗВО	Напрями підготовки	Зміст підготовки	Освітні реформи
Харківський університет			
Університет Св. Володимира			

Чи сприяли університетські реформи 1863–1883 рр. розширенню змісту й напрямів підготовки науково-педагогічних кадрів у Харківському університеті та Університеті Св. Володимира? Обґрунтуйте свою відповідь. Що було спільного / відмінного в системі підготовки науково-педагогічних кадрів цих освітніх закладів?

44. Ознайомтеся зі змістом наукової статті «Професійні якості педагога та його підготовка в контексті ідей К. Д. Ушинського» [5] і заповніть таблицю (див. таблицю 2).

Таблиця 2

Реалізація ідей К. Ушинського в контексті професійного розвитку педагогів

Професійна модель якостей педагога	Особливості підготовки педагогічних кадрів для народної школи

Рекомендована література

1. Андрійчук Н. М. Характеристика діяльності вчительських семінарій України другої половини XIX – початку XX століття. «Білі плями» в історії України у контексті світового розвитку»: II Всеукр. наук. конф. студентів,

аспірантів та молодих учених (20 травня 2009 року, м. Луганськ). Луганськ, 2009. С. 4–6. UR: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/6373>.

2. Антощак М. Духовний концепт спадщини М. О. Корфа: історико-педагогічний аспект. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 2. С. 20–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2018_2_4.

3. Бакіров В. С. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна: віхи історії. *Краєзнавство*. 2006. № 14. С. 1–5.

4. Бакіров В. С., Куделко С. М. Нобелівські лауреати в історії Харківського університету. *Економічний нобелівський вісник*. 2016. № 1 (9). С. 18–25.

5. Бойчук П. М., Марчук С. С., Пушкар Н. С., Ярощук Н. П. Професійні якості педагога та його підготовка в контексті ідей К. Д. Ушинського. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2024. Вип. 4. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.4.1>.

6. Бондар Л. С. Роль М. І. Пирогова в розвитку вітчизняної педагогічної думки. *Педагогічні науки*. 2005. № 40. С. 186–193.

7. Бугайцева Г. М. Проблеми виховання молодого покоління у творчій спадщині Григорія Ващенко: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2000. 19 с.

8. Будугай О. Педагогічні новації Миколи Корфа як фундатора земських шкіл та вчительських з'їздів в Україні у XIX ст. *Вища школа*. 2017. № 10. С. 107–118.

9. Вегеш М. М., Віднянський С. В. Августин Волошин: монографія. Ужгород-Київ: РІК-У, Інститут історії України НАН України, 2022. 512 с.

10. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посібн. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.

11. Дічек Н. Людина і смисл її життя у творчості Г. Сковороди. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 116–126. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-116-126>.
12. Дічек Н. П., Ткаченко Л. І. Костянтин Ушинський як засновник педагогіки і філософії освіти (до 200-ї річниці від дня народження видатного українського діяча К. Д. Ушинського). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Вип. 5 (1). С. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5109>.
13. Дічек Н., Кравченко О. Уявлення про щастя людини Г. Сковороди і сучасного українського студентства: суголосність перегук і відмінності. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 131–147. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-131-147>.
14. Довганич О. Д. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність: репресії проти її оборонців та керівників. Ужгород: Гражда, 2007. 40 с.
15. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
16. Завгородня Т. К., Прокопів Л. М., Стражнікова І. В. Історія педагогіки: навч.-метод. посібн. Івано-Франківськ, 2014. 160 с.
17. Загородня А. А. Основні підходи Л. Українки до осмислення соціально-антропологічних ідей в українській філософії освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 10(12). С. 321–331. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-10\(12\)-320-331](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-10(12)-320-331).
18. Загородня А. А. Просвітницька діяльність Лесі Українки (1871–1913). *Science innovations and Education: problems and prospects: X Міжнар. наук.-практ. конф.* (4–6 травня 2022 року, Токіо). С. 339–343.
19. Зброєва Н. Б. Гуманістичний підхід Т. Лубенця у контексті сучасної української освіти. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Філологія. Педагогіка: зб. наук. праць. 2015. Вип. 5. С. 69–75.

20. Іващенко В., Палійчук Р. Педагогічна діяльність Христини Алчевської та її роль у розвитку української освіти в документах із фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 7. С. 1–4.

21. Ідеї К. Д. Ушинського в контексті сучасної педагогічної освіти та науки: 1991–2010 рр.: до 185-річчя від дня народження: бібліографічний покажчик / Академія педагогічних наук України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського; упоряд.: А. М. Доркєну, І. О. Іванова, Т. В. Лога. Одеса, 2010. 124 с.

22. Історія та філософія освіти в незалежній Україні: до 200-річчя від дня народження Костянтина Ушинського (1823–1871): зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. / ред. кол.: Топузов О. М., Сисоєва С. О., Дічек Н. П. (3 березня 2023 р., м. Київ). Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 250 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-585-2023-238>.

23. Коцопей Г. Григорій Врецьона про виховний ідеал української молоді. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2014. Вип. 9. С. 99–104.

24. Левківський М. В. Історія педагогіки: підручник. Київ: ЦУЛ. 2003. 360 с.

25. Малюта О. В. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.). Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2008. 840 с.

26. Матковський М. Особливості досліджень педагогічних ідей Івана Франка в історичній ретроспективі. *Освітні обрії*. 2023. № 1 (56), (48). С. 16–19.

27. Микитюк В. Педагогічні концепти Івана Франка (теорія та методика навчання літератури): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 408 с.

28. Міхно О. Проблема формування національної самосвідомості в публікаціях С. Русової в журналі «Світло» (1910–1914 рр.). *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 41–44.

29. Паламарчук Н. І. Роль «Руської трійці» у пробудженні національної свідомості західних земель України. *Сторінки історії*: зб. наук. праць. 2016. Вип. 41. С. 32–43.
30. Родінова Н. Л. Просвітницька діяльність Бориса Грінченка. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки*. 2018. Вип. 9 (11-12). С. 80–90.
31. Русин Г., Розлуцька Г. Етнопедагогічні характеристики моделей шкільної освіти українців на західноукраїнських землях наприкінці XVIII – на початку XX століття. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць. 2022. Т. 1. № 2 (104). С. 113–125. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-113-125>.
32. Самборська Д. С. Педагогічна спадщина Михайла Коцюбинського. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2017–2018 рр. (16–17 травня 2019 року, м. Вінниця). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. Т. 2. С. 96–97.
33. Список змісту журналу «Світло». URL: <https://cutt.ly/KgUgCET>.
34. Сухий О. Михайло Грушевський – професор Львівського університету. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2016–2021. Спецвипуск. С. 18–33.
35. Сухомлинська О. Методична спадщина Василя Сухомлинського: через історико-педагогічне пізнання до пошуків відповідей на виклики сьогодення. *Інноватика у вихованні*. 2019. № 10. С. 19–26. DOI: <https://doi.org/10.35619/iiv.v1i10.154>.
36. Таможська І. В. Розширення змісту й напрямів підготовки науково-педагогічних кадрів у контексті чинних університетських реформ (1863–1883 рр.). *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. Вип. 215. С. 269–276. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-269-276>.

37. Таможська І. В. Розвиток системи приват-доцентури в університетах Придніпровської України (1863–1917 рр.): монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 452 с.

38. Таможська І. В. Теоретичні і методичні засади підготовки науково-педагогічних кадрів в університетах України (друга половина XIX – початок XX століття): дис. ... д-р пед. наук: 13.00.01. Полтава, 2020. 654 с.

39. Таможська І. В., Куліш С. М. Педагогічні ідеї А. С. Макаренка: нові виміри. *Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти*: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 березня 2023 року, м. Полтава). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 97–99.

40. Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти XXI століття: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 березня 2018 року, м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 284 с.

41. Федій О. А. Педагогічна спадщина Антона Макаренка у світлі сучасних ідей естетотерапії. *Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки»*. Полтава, 2008. Вип. 5. С. 83–91.

42. Чавдаров С. Х. Педагогічні ідеї Тараса Григоровича Шевченка / Упоряд.-вид. Б. О. Лис. Київ: Ліра-К, 2023. 282 с.

43. Шевченко С. М. Просвітницька й педагогічна діяльність Юрія Федьковича (1834–1888) чи миттєвості сьогодення... *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 3 (17). С. 472–481. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3\(17\)-472-481](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3(17)-472-481).

44. Шитюк М. М., Горбуров Є. Г., Горбуров К. Є. Землі української постаті знані: навч. посібн. Миколаїв: Видавництво ЧДУ імені Петра Могили, 2011. 740 с.

45. Щербакова Н., Москаленко М. Теоретико-дидактичні засади педагогічної спадщини М. Корфа. *Наукові записки Бердянського державного*

Тема 4. Відродження національної системи виховання, освіти та педагогіки в період незалежності України

Питання для обговорення

1. Утвердження демократичних державно-громадських засад освіти й виховання.
2. Структура системи освіти.
3. Мета, завдання, зміст, тенденції розвитку системи освіти.
4. Напрями модернізації системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства.
5. Утвердження шляхів та засобів національного виховання дітей і молоді.
6. Нормативні документи в галузі освіти.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть законодавчо-нормативні документи, розроблені в перше десятиліття після проголошення України суверенною державою, які сприяють утвердженню демократичних державно-громадських засад освіти й виховання. Яке призначення цих документів?
2. Як Ви розумієте зміст понять «суверенність народної освіти», «система освіти», «зміст освіти», «тенденції»?
3. Як на практиці реалізується принцип «відповідність освіти світському рівню», визначений у Законі України «Про освіту»?
4. З якою метою засновано Академію педагогічних наук України? Коли їй було надано статус національної?
5. Назвіть напрями діяльності Національної академії педагогічних наук України.

6. Яким чином Національна академія педагогічних наук України популяризує науку?
7. У якому документі визначено вимоги до змісту вищої освіти? Доповніть їхній список.
8. Які завдання покладено на загальну середню освіту?
9. Які стратегічні завдання реформування української освіти визначено в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»)?
10. У чому полягають тенденції розвитку національної системи освіти, визначені професоркою Київського університету імені Бориса Грінченка Іриною Андрощук?
11. Як Ви розумієте вислів «Пріоритетність людини в системі освіти»?
12. У яких освітніх документах ідеться про підвищення соціального статусу педагогічних, науково-педагогічних працівників? Яким чином можна підвищити його?
13. Розкрийте зміст напрямів модернізації системи освіти в Україні.
14. Що передбачає модернізація мережі ЗВО?
15. Які можливості отримують здобувачі освіти в контексті запроваджених індивідуальних освітніх траєкторій у ЗВО?
16. Назвіть державні документи, які сприяли утвердженню шляхів та засобів національного виховання дітей і молоді. Яке призначення цих документів?
17. У чому полягає мета національного виховання здобувачів освіти?
18. Назвіть колегіальний орган, який координує виховну діяльність у ЗВО. Як відбувається цей процес?
19. Яка роль органів самоврядування у виховній діяльності ЗВО?
20. Як здійснюється реалізація стратегії / концепції національного виховання студентської молоді?

21. Яким чином відбувається інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання?
22. Які засадничі принципи освітньої діяльності визначено в Законі України «Про освіту»?
23. На які форми здобуття освіти мають право українці?
24. Визначте мету вищої освіти.
25. Які завдання покладаються на ЗВО Законом України «Про вищу освіту»?
26. Назвіть типи ЗВО, закладів професійної (професійно-технічної) освіти.
27. Хто є учасниками освітнього процесу? Які їхні функції в освітньому процесі?
28. Які посади мають право обіймати педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники ЗВО? Який порядок їх заміщення?
29. Яка структура позашкільної освіти?
30. Опрацюйте зміст законодавчих освітніх документів та укладіть словник педагогічних термінів.

Довідка для здобувача. Законодавчі освітні документи: Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Закон України «Про позашкільну освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про професійно-технічну освіту».

Рекомендована література

1. Ukraine World News. Модернізація закладів вищої освіти. 2024. URL: <https://uworld.news/news/modernizatsiia-zakladiv-vyshchoi-osvity-lisovyi-1008041.html>

2. Андрощук І. Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні. *Молодь і ринок*. 2023. № 1 (209). С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.273124>.
3. Денічева О. І. Комплексний підхід до модернізації змісту вищої освіти України. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2024. Вип. 4. С. 11–17. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.4.2>.
4. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Про вищу освіту: Закон України. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Про дошкільну освіту: Закон України. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
7. Про загальну середню освіту: Закон України. 1999. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/205470__594352
8. Про освіту : Закон України. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
9. Про повну загальну середню освіту: Закон України. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
10. Про позашкільну освіту: Закон України. 2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
11. Про професійно-технічну освіту: Закон України. 1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (наказ Міністерства освіти і науки України № 527 від 06.06.2022 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>
13. Кремень В. Г. Модернізація системи освіти як важливий чинник інноваційного розвитку держави. *Освіта України*. 2003. № 34. С. 2–3.

14. Крупа В. В., Савчук О. І., Лобода І. В. Сучасні підходи та тенденції розвитку освіти в Україні. *Scientific Collection «InterConf»*. 2024. № 187. С. 90–97.
15. Сайт Національної академії педагогічних наук України. URL: <https://naps.gov.ua/ua/about/history/>
16. Павліха Н., Тоцька О. Стратегічні напрями модернізації системи управління вищою освітою в Україні. *Економічний час Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. Вип. 9. С. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-04-33-41>.
17. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 року № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>
18. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12>
19. Про затвердження Концепції національного виховання студентської молоді: Рішення колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 7/2-4 від 25.06.2009 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr2_4290-09#Text
20. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 року № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
21. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН, 1997. 232 с.
22. Про заснування Академії педагогічних наук України: Указ Президента України від 04.03.1992 року № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124/92#Text>

23. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

24. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 року № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>

25. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні: Указ Президента України від 04.07.2005 року № 1013/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013/2005#Text>

26. Про Програму роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки: Указ Президента України від 08.02.2001 року № 78/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78/2001#Text>

27. Про Стратегію національно-патріотичного виховання: Указ Президента України від 18.05.2019 року № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

Тема 5. Освіта та виховання з найдавніших часів до XVII ст.

Питання для обговорення

1. Антична педагогіка: системи навчання та виховання Спарти, Афіні, Давнього Риму.
2. Філософсько-педагогічна думка в античному суспільстві.
3. Епоха Відродження (XIV – XVII ст.): загальна характеристика, умови виникнення.
4. Школа й педагогічна думка епохи Відродження.
5. Освіта в епоху Реформації. Єзуїтські школи та колегіуми.
6. Педагогічна думка епохи Реформації.
7. Гуманізм педагогічної системи Я. А. Коменського.

Завдання для самостійної роботи

1. Чому батьки спартанських юнаків уважали нормою фізичне покарання дітей?
2. Якою була освітня система в Давньому Римі? Назвіть основні етапи навчання й виховання. Охарактеризуйте їх.
3. Дайте визначення поняття «калокагатія».
4. Якими були цілі римського виховання?
5. Хто такі плебеї, патриції, вершники?
6. Назвіть особливості навчання патриціїв і вершників.
7. Які школи були відкриті в останній період існування Римської імперії?
8. Опишіть сократівський евристичний метод навчання.
9. Назвіть твір, у якому Платон системно наводить ідеї, пов'язані з навчальним процесом. Охарактеризуйте їх.
10. Яким чином Платон обґрунтовує вчення «про світ ідей»?
11. Назвіть мету навчання відповідно до платонівської вікової періодизації.
12. Які види знань виокремлює Платон?
13. Охарактеризуйте особливості навчання й виховання відповідно до вікової періодизації Аристотеля.
14. Розкрийте метафізичне бачення проблем навчання в наукових працях Аристотеля.
15. Розкажіть про функціонування філософської школи «Лікей», заснованої Аристотелем.
16. Як Аристотель тлумачить поняття «навчання»?
17. На яких методах навчання акцентує увагу у своїх роботах/працях Аристотель? Як Ви думаєте, чому?

18. У якій науковій праці Аристотеля проаналізовано логічну структуру навчального діалогу?
19. Назвіть вимоги, яким, на думку М.-Ф. Квінтіліана, повинен відповідати вчитель. Доповніть цей перелік.
20. Актуалізуйте педагогічні погляди М.-Ф. Квінтіліана, М.- Т. Цицерона.
21. М.-Ф. Квінтіліаном акцентовано увагу на «радісному навчанні». Розкрийте суть цього поняття.
22. Що є культурною спадщиною Середньовіччя?
23. Охарактеризуйте типи шкіл, виховні системи Середньовіччя.
24. Чому церква боролася проти поширення бюргерських шкіл?
25. У чому полягала кріпосницька мораль лицаря?
26. Назвіть позитивне й негативне в системі лицарського виховання.
27. Розкрийте специфіку системи церковного виховання епохи Середньовіччя.
28. Укажіть особливості освіти жінок в епоху Середньовіччя.
29. Які передумови сприяли створенню перших європейських університетів (спеціальних шкіл)? Чому історично Болонський і Паризький університети вважають взірцевими для інших європейських освітніх закладів? Проаналізуйте організаційну систему цих університетів.
30. Яке тлумачення поняття «схоластика»?
31. Який вплив схоластики на зміст і методику навчання?
32. Яке підґрунтя має томізм, заснований А. Аквінським?
33. У чому полягають особливості формального та матеріального виховання відповідно до вчення томізму?
34. Як проявляється «пасивний інтелект», на думку А. Аквінського?
35. Хто є засновником концептуалізму? Що є основою цього вчення?
36. У чому особливість освітньої політики епохи Відродження?

37. Назвіть особливості функціонування школи-інтернату «Будинок радості». Хто очолював цей заклад?
38. У чому полягала концепція гуманізму Ф. Рабле?
39. Що є важливим, на думку Ф. Рабле, для морального виховання?
40. Які навчальні принципи виокремив Томас Мор?
41. Проаналізуйте педагогічні ідеї Т. Кампанелли, Ф. Рабле, Е. Роттердамського, В. Фельтре, М. Монтеня.
42. Які вимоги висували до шкільної освіти представники Реформації?
43. Назвіть особливості освітньої системи періоду Реформації.
44. Хто є автором проєкту саксонської освіти? Який зміст цього документа?
45. Хто очолював рух, який був покликаний «звільнити освіту» від надмірного церковного впливу та посилити роль освіти в суспільстві?
46. Які особливості навчального процесу в єзуїтських колегіях? Назвіть завдання цих освітніх закладів. Який документ регламентував навчальний процес єзуїтських шкіл?
47. Які ідеї педагогіки епохи гуманізму використовувалися в єзуїтських закладах освіти?
48. Яке значення надавали викладачі єзуїтських закладів освіти (шкіл, гімназій) повторенню навчального матеріалу?
49. З якою метою створено духовний католицький орден єзуїтів (Товариство Ісуса)?
50. Жіноча освіта в баченні Я.-А. Коменського.
51. Назвіть дидактичні принципи навчання, визначені
52. Я.-А. Коменським. Дайте їм характеристику на основі наукових праць педагога.
53. Охарактеризуйте методи морального виховання, вікову періодизацію, описані в наукових працях Я.-А. Коменського.

54. Висловіть свою думку щодо запропонованого Я.-А. Коменським розподілу здобувачів освіти на шість груп за їхніми здібностями, особливостями характеру. Запишіть авторську класифікацію.

55. Розкрийте суть і зміст роботи таких шкіл, як агела, палестра, ефебія.

56. Назвіть наукові праці Платона, у яких ідеться про філософське осмислення освіти й навчання. Репрезентуйте їх у формі тез доповіді.

Рекомендована література

1. Басюк А. Н. Історична ретроспектива ідеї емоційного інтелекту у філософській спадщині Середньовіччя та Відродження. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 12 (18). С. 275–289. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12\(18\)-275-289](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-12(18)-275-289).

2. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.

3. Год Б. В. Ідея виховання правителя у європейській ренесансній педагогіці XV–XVI століть. *Краєзнавство*. 2006. Вип. № 1–4. С. 113–119.

4. Год Н. В. Еразм Роттердамський – «громадянин світу». *Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: IX Всеукр. наук.-практ. семінар (26–27 березня 2015 року; м. Полтава)*. Місто: вид-во, рік. С. 87–97.

5. Год Н. Морально-християнські принципи виховання людини у «Філософії Христа» Еразма Роттердамського. *Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць*. Слов'янськ, 2008. Вип. 40. С. 104–108.

6. Добко Т. Д. Св. Тома Аквінський про остаточну мету людського життя в «Сумі теології» (кн. I-II). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2011. № 940. Вип. 42. С. 84–85.

7. Духовні, політичні та освітні практики в соціокультурному розвитку людства (компаративні нариси): колективна монографія / за ред. Ю. Вільхового та Т. Тронько. Полтава: ПНПУ, 2023. 355 с.

8. Завгородня Т. К. Внесок Я.-А. Коменського в розвиток теорії виховання. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 34. С. 10–16.
9. Заячук Ю., Ковальська О. Місія університету в суспільстві: формування університетської традиції та сучасні виклики. *Педагогічний дискурс*. 2020. Вип. 29. С. 38–50. DOI: <https://doi.org/10.31475/ped.dys.2020.29.06>.
10. Кузьменко В. В., Боняк В. О., Сердюк І. А. Теоретичні основи соціальних наукових проєктів античності: навч. посіб. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 96 с.
11. Левківський М. В. Історія педагогіки: навч.-метод. посіб. Київ, 2011. 190 с.
12. Маляр Л. В., Кухта М. І. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. 64 с.
13. Рудишин С. Філософські основи екологічної освіти: генезис, сучасні тенденції розвитку. *Філософія освіти*. 2011. Вип. № 1–2 (10). С. 375–389.
14. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю., Осьмук Н. Г., Чистякова І. А. Практикум з історії педагогіки: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 165 с.
15. Скальські Д. Історико-культурні передумови становлення й розвитку фізкультурної освіти в Європі в середньовічну добу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2015. № 4 (26). С. 19–27.
16. Харченко Т. Особливості педагогічних ідей гуманізму Франсуа Рабле. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. № 23. С. 226–234.
17. Човрій С. Ю. Історія педагогіки. Історія зарубіжної педагогіки: курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня «бакалавр». Мукачево: МДУ, 2021. 40 с.

Тема 6. Шкільництво та педагогічна думка в Європі

XVII – XIX століття

Питання для обговорення

1. Англійська педагогіка XVII ст. Педагогічна концепція Джона Локка (1632–1704).
2. Французьке Просвітництво XVIII ст.: Клод-Адріан Гельвецій, Дені Дідро. Ідея вільного виховання, вікова періодизація Жан-Жака Руссо.
3. Проблеми народної освіти в період Французької революції кінця XVIII ст.
4. Народна освіта в країнах Західної Європи XVII–XVIII ст. Белл-Ланкастерська система навчання.
5. Вплив ідей класичної німецької (І. Кант, Ф. Гегель) та англійської (Г. Спенсер, Т. Гекслі) філософії на розвиток педагогіки XIX ст.
6. Й.-Г. Песталоцці – основоположник теорії та методики початкового навчання.
7. Філантропізм і неогуманізм у Німеччині.
8. Педагогічна концепція Ф.-В.-А. Дістервега.
9. Педагогічна теорія Й.-Ф. Гербарта. Педагогічне вчення Ф. Фрйобеля.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть основоположника новітньої концепції англійської педагогіки XVII ст. У чому її особливості?
2. За якими критеріями Дж. Локк оцінював рівень вихованості дисциплінованої поведінки особистості?
3. Чи актуальні авторські принципи виховання Дж. Локка в сучасній виховній системі? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. Які погляди мав Дж. Локк на різні напрями виховання (розумового, морального, релігійного, трудового)? Чи співпадають, різняться вони з педагогічними поглядами Й.-Г. Песталоцці?

5. К. Гельвеція та Д. Дідро вважають просвітителями. Наведіть аргументи на підтвердження цієї думки.
6. Які педагогічні принципи, методи обґрунтували Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, Ф.-В.-А. Дістервег? Охарактеризуйте їх.
7. Чи була ефективною система формування особистості, розроблена Ж.-Ж. Руссо? Обґрунтуйте свою відповідь.
8. Чи можна вважати ефективною систему формування особистості, розроблену Ж.-Ж. Руссо? Поясніть свою думку.
9. Які нововведення запроваджені в освітньо-виховну систему періоду Французької революції?
10. Які особливості Белл-Ланкастерської системи «школи навчання»? Чому Й.-Г. Песталоцці не був прихильником цієї системи?
11. Яким було моральне вчення І. Канта? Чи є воно актуальним для сучасників? Обґрунтуйте свою думку.
12. І. Канта вважають мислителем, естетом, моралістом. Чому?
13. Хто є основоположником теорії діалектики? У чому її суть?
14. Назвіть рівні розвитку й пізнання людини відповідно до філософських дисциплін (за вченням Ф. Гегеля).
15. Який вплив мала класична філософія (англійська, німецька) на розвиток педагогіки ХІХ ст.?
16. Назвіть наукові праці Й.-Г. Песталоцці, у яких акцентовано увагу на педагогічній концепції. Яким питанням автор віддає перевагу?
17. Яку методіку початкового навчання запропонував Й.-Г. Песталоцці?
18. У чому полягає ідея «природного шляху пізнання» в розумінні Й.-Г. Песталоцці?
19. У чому полягає завдання розумового виховання за Й.-Г. Песталоцці?

20. Чи є актуальною ідея розвивального навчання концепцій Й.-Г. Песталоцці, Й. Ф. Гербарта, Ф.-В.-А. Дістервега? Що є спільного й відмінного в них?

21. Поясніть значення термінів «філантропізм», «неогуманізм».

22. Хто є засновником філантропізму? Розкажіть про нього.

23. Назвіть особливості функціонування шкіл-філантропін.

24. Які ідеї педагогів-філантропістів, неогуманістів можна вважати новаторськими (прогресивними)?

25. Назвіть представників німецького неогуманізму. Який вплив вони мали на освіту?

26. Хто є ініціатором відкриття Берлінського університету? Що Ви знаєте про нього?

27. Яка мета виховання в розумінні Ф.-В.-А. Дістервега?

28. Чи підтримуєте Ви твердження Ф.-В.-А. Дістервега: «Покажи мені своїх учнів, і я побачу тебе» (іншими словами – учні – «віддзеркалення» викладачів)? Наведіть аргументи на підтвердження або спростування цієї думки.

29. Які вимоги до вчителя висуває Ф.-В.-А. Дістервег? У чому їхня доцільність? Доповніть їх.

30. Назвіть моральні цінності, що є основою теорії гуманного виховання Й.-Ф. Герберта. Охарактеризуйте та доповніть їх.

31. Й.-Ф. Герберт наголошував на «повноцінному вихованні». Як Ви розумієте це поняття?

32. Назвіть види навчання, які виокремив Й.-Ф. Герберт. Дайте їм характеристику.

33. Яке значення Ф. Фрйобель відводить грі в освітньому процесі? Чи завжди гра як навчальний метод є доцільною? Обґрунтуйте свою думку.

34. Які недоліки має фрйобельська педагогічна система? Чи можна було їх уникнути? Аргументуйте свою думку.

35. Сформулюйте правила навчання здобувачів освіти за концепцією Ф.- В.-А. Дістервега.

36. Прокоментуйте думку Г. Спенсера: «Велика мета освіти – це не знання, а дії».

37. На основі наукових праць європейських учених-просвітителів XVII–XIX ст. визначте педагогічні функції вчителя, реалізовані в педагогічній діяльності. Заповніть таблицю «Педагогічні функції вчителя європейської системи освіти XVII–XIX ст.» (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Педагогічні функції вчителя європейської системи освіти XVII–XIX ст.

Автор, наукові праці, рік публікації	Педагогічні функції, їх реалізація в учительській професійній діяльності

Рекомендована література

1. Анісімова О. Е. Методологічні основи педагогічної системи Фрідріха Фрѐбеля. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 424–427. URI: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/128>

2. Бондаренко Ю. О. Ідея природовідповідного виховання в педагогіці А. Дістервега. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2012. Вип. 15. С. 80–83. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/30419>

3. Гаврищак І. І. Педагогічні аспекти в науковій діяльності Іммануїла Канта. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 36. С. 633–640.

4. Ільченко А. М. Філософські засади становлення та розвитку гуманістичної парадигми освіти. *Філософські обрії*. 2020. Вип. 43. С. 123–133. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2020.43.212702>.

5. Кошіль О. П. Освітнє середовище і розвиток дитини: ретроспективний аналіз. *Педагогічні науки*. 2017. Т. 1. № 78. С. 25–29.

6. Маляр Л. В., Кухта М. І. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. 64 с.
7. Мельник В. М. Феномен «традиційного» як засіб експлуатації політичної антропології. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. № 27. С. 146–150. DOI: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i27.936>.
8. Скринська О. Л. Дисциплінуюче виховання в педагогічній спадщині Джона Локка: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Місто. 20 с.
9. Сопівник Р. Розвиток ідей про виховання особистості в добу Нового часу (XVI–XIX ст.). *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 16. С. 250–258.
10. Філософія: підручник для студентів і курсантів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації / авторський колектив; за ред. О. В. Рябіної, Л. І. Юрченко. Харків: Видавництво Іванченка І. С. 202 с.
11. Фоменко Л. Джон Локк: на перетині філософських і медичних пошуків. *Людинознавчі студії. Серія «Філософія»*. 2018. Вип. 36. С. 96–112. DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.36.154300>.
12. Шалагінов Б. Б. І. Кант: мислитель, естетик, мораліст (матеріали до лекції). *Наукові записки. Філологічні науки*. 2005. Т. 48. С. 82–90.
13. До 300-річчя з дня народження Дені Дідро (1713–1784) / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/877>

Тема 7. Реформаторська педагогіка зарубіжних країн (кінець XIX – XX століття)

Питання для обговорення

1. Передумови виникнення реформаторської педагогіки зарубіжних країн.
2. Нові тенденції в педагогічній теорії та практиці зарубіжних країн.

3. Характеристика основних наукових напрямів у зарубіжній реформаторській педагогіці.

Завдання для самостійної роботи

1. Якими були передумови виникнення реформаторської педагогіки зарубіжних країн?

2. У чому полягала мета діяльності представників реформаторської педагогіки?

3. Назвіть реформаторські наукові напрями та стисло охарактеризуйте їх.

4. Назвіть представників теорії «громадського виховання» і трудової школи. У чому полягає особливість їхньої концепції? Чи є вона актуальною в контексті сучасної освіти?

5. Назвіть загальнопедагогічні положення «нових шкіл», визначені А. Фер'єром.

6. Охарактеризуйте методи, що використовувалися для різних вікових груп вихованців, які навчалися в міжнародній школі А. Фер'єра.

7. Хто є засновником англійської «нової школи»? Яка ідея функціонування цієї школи?

8. Які нововведення запроваджено в освітньо-виховний процес Ж.- О. Декролі, Г. Вінкеном, Р. Кузіне?

9. Які теоретичні положення є підґрунтям «вільного» виховання О. Кей, М. Монтесорі?

10. Чи погоджуєтеся Ви з такою думкою М. Монтесорі: дитина сама визначає основні напрями саморозвитку особистості, головне, щоб не заважали їй у цьому? Обґрунтуйте свою думку.

11. Хто є засновником першої вальдорфської школи?

12. У чому полягала ідея цілісного виховання Р. Штейнера?

13. Чому антропософію вважають основою вальдорфської педагогіки?

14. Які особливості організації педагогічного процесу у вальдорфській школі?

15. У вальдорфській школі класний учитель в одному класі викладав різні предмети впродовж багатьох років. Чи є це позитивною практикою для ефективності навчального процесу? Обґрунтуйте свою думку.

16. Чому у вальдорфській школі мовленнєві предмети викладалися з 12:00?

17. Чому евритмію вважають особливим видом художніх занять вальдорфської школи?

18. Поясніть зміст поняття «навчання за епохами», «епохальна методика» у контексті вальдорфської педагогіки.

19. Назвіть переваги й недоліки «епохальної методики» у вивченні предметних знань відповідно до сучасної дидактики.

20. З якою метою в Україні проводився науково-методичний експеримент «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні»?

21. Який зміст поняття «педагогіка дії» в контексті педагогічної практики Вільгельма-Августа Лая?

22. Висвітліть особливості експериментальної педагогіки, педагогіки особистості.

23. Хто є засновником прагматичної педагогіки? На яких ідеях прагматизму ґрунтується філософія виховання цього дослідника?

24. Назвіть фундаментальні філософські засади, на яких ґрунтується педагогічний прагматизм.

25. Репрезентуйте ідеї прагматичної педагогіки Дж. Дьюї, використовуючи інформаційну графіку.

26. І. Ознайомтеся із змістом наказу Міністерства освіти і науки України № 780 від 02.07.2014 «Про затвердження Типових навчальних планів Вальдорфських загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступенів».

Структуруйте інформацію, у якій ідеться про особливості організації навчального процесу у вальдорфських класах у вигляді змістовних блоків.

Довідка для здобувача освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України № 780 від 02.07.2014 «Про затвердження Типових навчальних планів Вальдорфських загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступенів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0780729-14#Text>

II. Назвіть напрями роботи Всеукраїнської громадської організації «Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні».

27. Визначте сучасні тенденції розвитку Вальдорфських шкіл.

Рекомендована література

1. Адольф Фер'єр: 140 років / Педагогічний музей України Національної академії педагогічних наук України. 2019. URI: <http://surl.li/tkufk>
2. Барило О. А. Ідеї вільного виховання в реформаторській педагогіці кінця XIX – першої половини XX століття: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2004. 253 с.
3. Веремюк Л. Л. Педагогічні засади «школи дії» В. А. Лая в контексті європейської реформаторської педагогіки кінця XIX – початку XX століття: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Умань, 2014. 221 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 616 с.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум: навч. посіб. Київ : Слово, 2013. 448 с.
6. Ернст Мейман: 160 років / Педагогічний музей України Національної академії педагогічних наук України. 2022. URI: <http://surl.li/tkufq>
7. Іонова О. М. Зміст вальдорфської освіти – засіб розвитку особистості учня. *Рідна школа*. 1999. № 7–8. С. 37–40.

8. Іонова О. М. Організація навчально-виховного процесу за вальдорфською методикою. *Джерело педагогічної майстерності*. 1996. № 15. С. 12–15.
9. Звіт Про завершення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2014 р. № 1044).
10. Коваленко В. О. Педагогічні ідеї Дж. Дьюї та їх вплив на педагогічну теорію й практику в Україні (20-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2000.
11. Маляр Л. В., Кухта М. І. Історія зарубіжної педагогіки: конспект лекцій. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2020. 64 с.
12. Мезенцева О. І. Соціально-педагогічні основи гармонізації виховного середовища дитини в діяльності Вальдорфських шкіл: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2019. 22 с.
13. Токарєва Т. Проблеми освіти в реформаторській педагогіці Німеччини на початку ХХ століття. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. 2004. Вип. 58. С. 268–274.
14. Черняк С. Г. Зарубіжні та вітчизняні концепції виховання особистості: теоретичний аналіз. *Наука і освіта*. 2017. Вип. 2. С. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-2-5>.
15. Чижова О. М. Джон Дьюї та його прагматичні ідеї. Одинадцяті юридичні читання. *Форма сучасної національної української держави: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук. конф. (21-22 травня 2015 року, м. Київ). Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 298–301.
16. Язловецька О. В. Вальдорфська педагогіка як оздоровча виховна система. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного*

університету імені Володимира Винниченка. Серія: «Педагогічні науки». 2017.
Вип. 150. С. 126–131. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_150_30

Навчальне видання

Таможська Ірина Володимирівна

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Методичні рекомендації
до проведення семінарських і практичних занять, організації самостійної
роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»

В авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 3,64. Наклад 50 пр. Зам. № 269/24.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна